

Florina-Maria BĂCILĂ
(Universitatea de Vest
din Timișoara) | **Construcții cu verbul *a tăcea*
în poezia lui Traian Dorz**

Abstract: (Phrases with the verb *a tăcea* in Traian Dorz's poetry) Our paper aims to analyse some aspects regarding phrases with the verb *a tăcea* in Traian Dorz's poetry – a Romanian contemporary writer whose work illustrates, overall, the meanings of some spiritual experiences that fundamentally marked his existential path. We will consider the fact that, in several verbal phrases, *a tăcea* changes its common characteristics, occasionally meeting transitive use, and it associates with direct objects expressed by nominals in the accusative case. Other times, various pronominal clitics appear next to it, used even with ethical dative value. More than once, the lyrical sequences also integrate antonyms of this verb, in symmetries with an essential role in obtaining some obvious stylistic effects and, implicitly, in building the message of that specific poem, which relies on highlighting the relation between man and God – in a Christian vision –, on the direct dialogue of the soul with the Divine, a fact often manifested, paradoxically, through the absence of communication (commonly seen). Overall, we discuss a special type of “verbalising”, as a special manner of interior “speaking”, which offers the opportunity to live in an authentic spiritual discipline: it suppresses any other form of confessing with words, these being substituted, thus, by an entire universe of unique experiences, situated under the sign of the unspoken.

Keywords: *to be quiet, Grammar, Stylistics, Semantics, mystical-religious poetry.*

Rezumat: Lucrarea noastră își propune să analizeze câteva aspecte privind anumite construcții cu verbul *a tăcea* în poezia lui Traian Dorz – un autor român contemporan a cărui operă ilustrează, în ansamblul ei, semnificațiile unor experiențe spirituale ce i-au marcat în mod fundamental traseul existențial. Vom avea în vedere faptul că, într-o serie de sintagme verbale, *a tăcea* își modifică regimul obișnuit și cunoaște, contextual, utilizări tranzitive, asociindu-se cu complemente directe exprimate prin nominale în acuzativ. Alteori, în vecinătatea lui apar diverse clitice pronominale, întrebuințate inclusiv cu valoare de dativ etic. Nu o dată, secvențele lirice integrează și antonime ale acestui verb, în simetrii cu rol esențial pentru obținerea unor efecte stilistice evidente și, implicit, pentru constituirea mesajului poeziilor respective, care mizează pe evidențierea relației dintre om și Dumnezeu – în viziune creștină –, pe dialogul direct al sufletului cu Divinitatea, fapt ce se manifestă adesea, paradoxal, tocmai prin absența comunicării privite în sensul comun al termenului. În definitiv, este vorba despre un gen aparte de „verbalizare”, ca manieră specială de „vorbire” interioară, care oferă oportunitatea de a ființa într-o veritabilă disciplină spirituală: ea suprimă orice altă formă a mărturisirii propriu-zise prin cuvinte, acestea fiind substituie, așadar, printr-un întreg univers al trăirilor unice, situate sub auspiciile indicibilului.

Cuvinte-cheie: *a tăcea, gramatică, stilistică, semantică, poezie mistico-religioasă.*

Introducere

În rândul componentelor fundamentale pe care mizează construcția textuală a poeziei lui Traian Dorz, impregnată de un puternic filon mistico-religios, un loc aparte îl ocupă modalitățile variate de expresie lingvistică ce configurează câmpul semantic al *tăcerii*. Faptul este justificabil dacă avem în vedere că multe dintre creațiile sale reprezintă transpuneri lirice ale intimității supreme dintre om și Creator, comuniune dominată de liniștea în esența căreia se poate asculta și desluși (nu doar auzi ori simți!) prezența Lui certă și dătătoare de sens existențial (Băcilă 2023, 250-262). Ca atare, dintre lexemele subsumate sferei semantice menționate, ne vom referi, în continuare, la câteva utilizări speciale ale lui *a tăcea*.

A tăcea – verb tranzitiv

O serie de ocurențe ale verbului în discuție actualizează, în creația poetică dorziană, modificări ale regimului obișnuit, în strânsă legătură cu antonimia dintre acesta și *a spune, a zice, a vorbi*. Concret, deși dicționarele explicative românești îl consideră, în unanimitate, intransitiv (selectând, eventual, un dativ posesiv și un subiect, ca în enunțurile de tipul *Nu-i mai tace gura.*), *a tăcea* ajunge, contextual, să preia, prin analogie, regimul antonimelor lui și, implicit, determinările completeive corespunzătoare. Astfel, într-o serie de sintagme verbale, el cunoaște utilizări tranzitive, asociindu-se cu complementele directe redată prin nominale în acuzativ (uneori, dublu exprimate sau reprezentate inclusiv de un pronume relativ, care joacă și rolul de conector la nivelul frazei) sau chiar cu propoziții subordonate completeive directe (realizări propoziționale ale poziției sintactice amintite); nu o dată, în secvențele respective, concepute pe baza unor paralelisme ori a unor simetrii cu valențe expresive, mizând pe alternanța unor elemente lexicale variate cu sens contrar, este prezent și antonimul după modelul căruia s-a produs modificarea regimului verbal. Multe asemenea versuri au caracter sapiențial / proverbial, mesajul lor educativ-moralizator fiind consacrat unor adevăruri (privite din perspectivă biblică) despre clipa marii treceri, despre rosturile existenței aici și Acolo:

- echilibrul înțelept dintre opțiunea pentru comunicarea prin cuvânt și necesitatea absenței lui:

„Tu știi atât de bine / ce ești dator să faci, / știi tot ce se cuvine / să spui ori ce să **taci**. // – Tu poți, când vrei cu-adevărat, / să ții Cuvântul cel curat, / de-aceea vei răspunde greu / când vei da ochi cu Dumnezeu.” (CNem 168, *Tu știi atât de bine*)¹;

¹ Spre a nu îngreuna parcurgerea trimiterilor, am optat, în lucrarea de față, pentru notarea, în text, a referirilor (cu abrevieri) la volumele (aparținându-i lui Traian Dorz) din care au fost selectate secvențele lirice ilustrative, alături de numărul paginii / paginilor la care se află pasajul respectiv și de titlul poeziei. Evidențierile grafice realizate în fragmentele extrase din opera dorziană (exceptându-le pe cele cu caractere cursive, care sunt ale autorului ori ale editorilor) ne aparțin.

„Viața ta e rodul tău: / – cât poți și cât faci bine / – și cât oprești a nu fi rău, / atâta e din tine. // Viața ta-i vestirea ta: / – cât poți vorbi ce-i bine / – și cât ce-i rău îl poți **tăcea**, / atât va fi din tine. // Viața ta a fost atât / – cât ai iubit ce-i bine / – și cât ce-i rău ți-a fost urât; / atât a fost din tine. // Viața ta-i răsplata ta: / – cât vei nălța ce-i bine / – și cât ce-i rău poți alunga, / atât va fi din tine.” (CS 138, *Viața ta e rodul tău*);

● însemnătatea actului trăirii în Hristos și al mărturisirii despre frumusețea și măreția Lui, despre intervenția Sa de-a lungul traseului ființial al fiecărui creștin, întru împlinirea mării chemări (așadar, și în viața cotidiană a eului auctorial – îndrumător al comunității), în antiteză cu conștientizarea pericolului derivând din alegerea de a nu vesti Cuvântul Sfânt, ceea ce duce, în viziune scripturistică, la pierderea identității de slujitor ancorat într-o misiune unică (și aceasta, în pofida oricăror măsuri autopunitive):

„... O, n-am uitat cât preț de sânge și chin am dat că **n-am tăcut**, / că nu-i pe trupul meu vreo parte să n-aibă-un semn de răni făcut. // Și n-am uitat că poate încă urzi minciuna răul plac, / știi calea Golgotei... și totuși nu pot **să tac**, nu pot **să tac**. // Că de-aș **tăcea**, cumplita pară a tot ce **tac**, deși-am știut, / mi-ar arde veșnic conștiința, și-aș merita, căci **am tăcut**. // Și **n-am să tac**, ci pân' la moarte striga-voi graiul cel ceresc, / mai greu e chinul conștiinței ca orișicare chin lumesc.” (CS 229, *Nu pot să tac!*...; de reținut, în versurile citate, alternanța formelor verbale afirmative și negative, la diferite moduri și timpuri);

orânduirea, sub inspirație divină, a tăcerii și, concomitent, a vestirii prin cuvânt, ca manifestare explicită a vieții cu Hristos:

„Privește-n ochii lui Iisus, / privește-n ochii lui Iisus, / ca să cunoști ce-ai **de tăcut**, / ca să-nțelegi ce ai de spus, / ca să alegi ce-ai de lăsat, / ca să privești ce ai de dus, / să știi cât fac cele de jos, / să știi cât sunt cele de Sus, / să poți căuta cele ce sunt, / să poți lăsa cele ce nu-s / – privește-n ochii lui Iisus.” (CUrm 136, *Privește-n ochii lui Iisus*; de remarcat avansarea relativului cu rol de complement direct, plasat în vecinătatea verbului *a avea*, deși el determină supinul – *** 2005a, 513-514, coeziunea sintactică a grupului cu valoare de modalitate devenind, astfel, deosebit de strânsă – Pană Dindelegan (coord.) 2010, 289),

ceea ce presupune o veritabilă educare a propriului sine și o autodisciplină spirituală permanentă:

„Spune-ți inimii să rabde la necaz și la-ncercare, / nu regretă niciodată cel care-a avut răbdare, / dar regretă totdeauna cel ce n-a lăsat să treacă / și-a spus vorba ne-nțeleaptă, care trebuia **s-o tacă**.” (CCnț 168, *Spune-ți inimii...*);

misterul tăcerii și dorul de Dumnezeu, îngemănate în intimitatea complexă a relației cu El, implicând echilibrul înalt dintre cuvânt și liniștea generatoare de înțelesuri adânci, ca experiență esențială și ca îndemn perpetuu spre ceilalți:

„Ce-i oare-ascuns într-un sărut / de mamă ori de fiu, / ce-ai fost când nu erai născut / ori când vei fi-n sicriu, / ce spune-o lacrimă lucind, / ce **tace**-un dor nespus? / – O, câte taine se cuprind / cu sufletu-n Iisus!...” (CE 93-94, *Câte minuni*);

bucuria aleasă a împărtășirilor de dincolo de limitele teluricului, concretizată în cântarea de slavă consacrată lui Dumnezeu, în vestirea Cuvântului Său, în liniștea stărilor de vorbă cu El, toate avându-și obârșiile în rosturile sacrificiului creator și a sfârșierii lăuntrice ziditoare ființial:

„Eu îi datorez durerii o recunoștință-n veac, / că m-a învățat cuvântul cum să-l spun și când **să-l tac**, / că m-a dus să aflu taine care zac cel mai afund / și-adevărul care-n suflet cei mai mulți, viclean, l-ascund.” (CCnț 179, *Eu nu-mi voi urî durerea*),

ca obiect al rugăciunii stăruitoare:

„Milă ai de orice stare / care-ndură tremurând / ani de drum fără cântare, / munți de-amărăciuni **tăcând**. // Milă ai de noi, Părinte, / căci e doar un fir de păr / între forme și cuvinte / și-ntre duh și adevăr.” (CNem 107, *Milă ai de noi, Părinte*; aici, *a tăcea* se combină cu un complement direct integrat într-o structură ce exprimă foarte sugestiv ideea de superlativ absolut, subliniind intensitatea maximă a trăirilor proprii unui parcurs existențial pendulând între asumarea credinței și noblețea suferinței);

● responsabilitatea majoră în forța și în asumarea rostirii sau a absenței vorbelor, păstrate în taina inimii:

„Să-ți fie teamă de cuvântul pe care-l **taci** ori îl grăiești, / căci și lui Dumnezeu, și lumii el te arată cine ești / și-n veșnicie te va duce la Cel Milos ori cel călău / după osânda sau răsplata ce-ți va rosti cuvântul tău!” (CE 40, *Au și cuvintele-o durere*);

● iubirea, sfințenia, rugăciunea, misiunea, slujirea, pulsația creatoare – atribute care trec, într-o înlănțuire nebanuită, de la o generație la alta, de la un suflet dedicat deplin Divinității spre altul care, la rândul-i, poate deprinde etapele urcușului pe calea credinței și ale luptei pentru eliberare interioară:

„Nnicând n-o s-amuțească Cuvântul lui Hristos, / când unii-l **tac**, vin alții să-l strige și mai tare, / – n-apare Adevărul nnicând mai luminos / ca-n vremea când grăiește din beznă și-ncercare!” (CA 113, *Nnicând nu se va stinge!*);

● vestirea adevărului divin – emblemă a Logosului întrupat –, ca îndemn ardent plinar al eului auctorial pentru sine însuși (în ipostaza de *poeta vates*) și pentru semenii săi:

„Să nu mai pot **să tac**, Iisus, / tot Adevărul ce mi-ai spus, / ci când l-am spus pe sfântu-Ți plac, / atunci **să tac**, atunci **să tac**. // [...] // Să nu mai pot să spun, Iisus, / ce Tu tăcerii mi-ai supus, / ci numai la îndemnu-Ți bun, / atunci să spun, atunci să

spun.” (CE 170, *Să nu mai pot să tac*; de remarcat, în a doua strofă a pasajului citat, sintagma cu două nominale în dativ – foarte frecventă în creația lirică dorziană –, echivalentă contextual cu verbul *a tăcea*),

în pofida obstacolelor inerente acestei misiuni de netăgăduit:

„Când te vor prigoni-n cetatea în care te-a trimis Iisus, / tu tot **să nu taci** adevărul pe care-l vei avea de spus; / și, dacă nu poți merge-n alta, nici Adevărul Sfânt **să-l taci**, / atunci cu spinii și cu crucea, și cu Golgota să te-mpaci.” (CViit 100, *Când te vor prigoni*),

cu repercusiuni în dimensiunea eternității:

„**Să nu taci** când vezi Adevărul / și când îți cere el să-l spui, / să nu plângi după slava lumii / ce azi o vezi, – iar mâine nu-i. / Căci cine **tace** Adevărul / își arde sufletul de viu, / va plânge-amar în veșnicie, / dar cei din iad plâng prea târziu.” (CViit 44, *Să nu rămâi*),

și, ca atare, ca fapt demn de a constitui un reper al dialogului cu Divinitatea:

„Doamne, dă-i putere-acelei pe care l-ai pus străjer, / nu-l lăsa **să tacă** vestea ce i-ai dat-o Tu din cer, / dă-i curaj să spună tare Adevărul Tău curat, / ca să știe ce-au a face toți cei ce l-au ascultat.” (CViit 143, *Trebuie să strigi*);

● biruința certă asupra neantului, oglindită prin faptele credinței trăite efectiv, în lumina lui Dumnezeu: „Moartea **tace** toate, / numai una nu, / – luptă-te ca asta / s-o arăți și tu: / o viață luminoasă, o viață luminoasă / s-o arăți, s-o arăți și tu...”¹ (CE 139, *Moartea șterge toate*).

După cum am arătat mai sus, *a tăcea* este urmat, alteori, de o propoziție completivă directă introdusă prin relativul *ce*: „Iubire de-Adevăr, ce jertfe / și câte lacrimi am plătit / că n-am putut, oprit de lume, / **să tac** ce Tu mi-ai poruncit!” (CA 145, *Iubire de-Adevăr*), în construcții antonimice realizate sub forma unor paralelisme contextuale:

¹ O atare opțiune vizând construcția metrico-ritmică a versului (reperabilă și în alte creații lirice ale autorului, unele – citate în lucrarea noastră) poate fi legată de un deziderat mărturisit indirect: intenția de a-i sugera viitorului compozitor anumite aspecte referitoare la tiparele melodice în care să plaseze textul poetic respectiv. Ea atestă că, încă din momentul plasmuirii poeziilor, autorul avea percepția clară a muzicalității lor, trăind cu intensitate maximă ceea ce scria, inclusiv la nivelul armoniei interioare a textelor – idee reflectată și în meditațiile sau în îndemnul desprinse din anumite pasaje ale volumelor în proză, de factură memorialistică ori eseistică. De altfel, prin sărbătorile literare pe care le inițiasă în anii '80 ai secolului trecut, poetul „modelase” / instruisă tineri cu asemenea înclinații evidente, provocându-i să și le valorifice constructiv. În acest sens, poate nu e deloc întâmplător faptul că Traian Dorz a preconizat ca însăși integrala creației sale lirice să se intituleze *Cântări Nemuritoare*.

„Cu ce gând **taci** / ce nu răspunzi, / cu ce gând faci / ce vrei s-ascunzi? // Cu ce gând spui / cuvântul Sfânt, / folosul cui / cauți pe pământ? // Ce gând, ce gând / în tine ai / când cauți și când / te duci ori stai? // Căci gândul tău / e viața ta, / e bun sau rău – / – ești **tu așa!**” (CS 33-34, *Cu ce gând cați*);

„Mă leg cu legământ cumplit / să nu mai fac cum am făcut, / **să nu mai tac** ce-i de vorbit, / să nu vorbesc ce-i **de tăcut**. // Să nu mai cruț ce-i de lovit, / să nu lovesc ce-i de cruțat, / să nu mai lepăd ce-i sfințit, / să nu sfințesc ce-i lepădat.” (CL 67, *Mă leg*).

De altfel, atari antiteze cu rol stilistic (pe care mizează adesea construcția întregului mesaj liric) se pot repera în multe dintre poeziile dorziene; iată, în continuare, câteva exemple:

„Înțelepți ca șerprii fiți, / dar așa neprihăniți / ca și porumbeii, / oamenii vă vor huli / și urî, și chinui, / ca și lupii micii. // [...] // Însă nu vă-ngrijorați, / căci, chiar când vom fi-ntrebați, / Duhul Sfânt va face / să putem vorbi așa, / plini de-nțelepciunea Sa, / încât toți **vor tace**.” (CViit 94, *Domnul ne-a trimis*);

„Într-o Vineri ca aceasta, drumul Golgotei suiai, / Crucea lumii-ntregi pe umăr și pe suflet o purtai. / Jertfa Ispășirii mută ai primit să fii făcut, / nimeni n-a vorbit ca Tine, nici ca Tine **n-a tăcut**.” (ȚM 255, *Într-o Vineri ca aceasta*);

„**Să nu tacă** niciodată / cel ce are-un dar de Sus, / cu cuvântul și cu fapta / să tot spună ce-i de spus. // **Să nu tacă** vestitorul / pus de Dumnezeu străjer, / să tot spună despre toate / semnele ce vin din cer.” (CViit 141-142, *Să nu tacă*);

„O, știu – și nu pot, Doamne, nici **tace**, nici vorbi, / nici pot să-mi las povara, nici nu mi-o pot iubi, / nu pot nici sta, nici merge la locul meu dintâi, / aripa-mi zice: Zboară! / Iar lațul: Nu, rămâi!” (CCnț 95, *Ce iarnă grea!...*);

„Să știu **să tac** când Iuda-ntreabă / de Tine și de Ghetsimani, / să nu Te vând c-o sărutare, / să nu-Ți spun taina la dușmani. / – Să știu să spun când orbii-ntreabă / de Tine pe ce drum cobori, / ca toți să-Ți iasă înainte / și să se-ntoarcă văzători. // *Ajută-mă să știu / cum Tu dorești să fiu, / cum să vorbesc și cum **să tac** / ca voia Ta s-o fac!*” (CÎnv 158, *Să știu să tac*);

„Să pot să merg, să pot să stau / oricând sau cu oricine, / – eu nu mai vreau și nu mai vreau, / Iisus, decât cu Tine! // Să pot să plâng, să pot să cânt / cu dorul tot din mine, / – eu nu mai simt și nu mai sînt¹, / Iisus, decât cu Tine. // Să pot să țin, să pot

¹ În textele poeziilor lui Traian Dorz publicate, la noi, în ultimele decenii, întâlnim frecvent forma *sunt* (în conformitate cu norma actuală de flexiune a verbului *a fi*), deși se pare că întotdeauna poetul și-a manifestat, explicit sau indirect, preferința pentru *sînt* – formă verbală întrebuințată în toate volumele sale tipărite la edituri din străinătate înainte de 1989 și realizate exclusiv pe baza manuscriselor originale –, motiv pentru care a și așezat-o, de nenumărate ori, în rime, mai ales că era vorba despre respectarea unei

să las / tot ce se pare bine, / – eu nu mai vreau nici zi, nici ceas, / Iisus, decât cu Tine.
 // Să pot urî, să pot iubi / sau lepăda ori ține, / – eu **n-aș tăcea** și n-aș vorbi, / Iisus,
 decât cu Tine. // Să pot să spun tot ce gândesc, / chiar ce nici se cuvine, / – eu nu mai
 spun, nici mai primesc, / Iisus, decât cu Tine. // Să pot trăi, să pot muri / oriunde
 crezi de bine, / – eu n-aș putea și n-aș dori, / Iisus, decât cu Tine!” (CNem 196, *Să
 pot să merg*).

***A tăcea* + complement prepozițional**

În câteva situații, *a tăcea* se asociază cu un complement prepozițional, realizat cu diverse prepoziții (*în, spre, despre*), în versuri care evidențiază, într-un stil paremiologic, principiile fundamentale ce derivă din prezența Divinității în traseul existențial al oricărui om: „Iubirea-n om și Prietenia cer suflet nalt / și serios / în tot ce spune și-n ce **tace** / în orice loc, cuviincios.” (CR 70, *Ușurătate*), relevând, prin intermediul antitezelor, identitatea recognoscibilă a celor ce și-au consacrat viața slujirii lui Dumnezeu, prin asemănarea cu El în mărturisirea rostită și în absența plină de sens a cuvintelor obișnuite:

„Dacă n-aveți glasul dulce / ori tăcerea fără spini / și vă lepădați de Cruce / – voi nu sunteți fii divini, / căci acei ce-au calea sfântă / și sunt fiii lui Hristos / și-n ce **tac**, și-n ce cuvântă / poartă semnul luminos.” (CCnț 136, *Dacă n-aveți*);

„Către Dumnezeu, se cere / orișicărui om simțit / ori vorbire respectuoasă, / ori tăcut respect sfințit. / După felul cum vorbește / sau cum **tace** spre Hristos, / vezi pe-un om dacă-i cuminte / sau îl vezi că-i ticălos. / Tu fii credincios oriunde, / cu bun-simț și mers curat, / ca și Domnul să te vadă / fiu al Lui cu-adevărat.” (O 237, *Numai câinii...*).

În viziune biblică, tăcerea primește valențe pozitive când este vorba despre săvârșirea faptelor bune: „Ești dator mereu **să taci** / despre binele ce-l faci, / căci de faci și-apoi tot spui, / grea osândă îți adui.” (CCnț 172, *Ești dator*), dar devine apăsătoare în momentele-limită ale prăbușirii spirituale: „Doamne, cât de greu e / lanțu-n care zac, / mă-ngrozesc de mine / ce-am ajuns să fac, / sufăr – și la toate / trebuie **să tac**; / și ce greu îmi vine / să mă tot prefac!” (CCnț 37, *Doamne, știi*) sau echivalează cu o atitudine complet neadecvată, prin respingerea chemărilor repetate ale lui Dumnezeu în vederea mântuirii:

„O, n-auzi cum îți plânge clipa / care-o trimiți fără folos, / ce-ai să răspunzi cândva-ntrebării, / ajuns în fața lui Hristos? // O, n-auzi tu chemând belșugul / atâtor

norme literare a epocii respective. De aceea, deși poate crea impresia de inconsecvență, inclusiv editorii volumului din care am citat poezia de mai sus au optat pentru forma *sînt* atunci când aceasta apare la final de vers – soluție pe care, de altfel, am adoptat-o și noi în lucrarea de față.

bunătați mereu, / cum ai să mori când **taci** la toate / chemările lui Dumnezeu?” (CS 106-107, *O, n-auzi cum îți geme-n suflet?*).

Implicit, pentru eul auctorial, rugăciunea de laudă la adresa Divinității, cu liniștirea deplină a gândului îndreptat înspre „marea trecere”, devine, în perspectiva eternității, o absolută necesitate: „Când gura mea **va tace** / în cel din urmă psalm, / închide-i sfânta pace / sub semnul cel mai calm!” (CDr 122, *Când harfa mea*).

De reținut și secvența lirică în care – din rațiuni privind versificația, structura sintactică a strofei respective, condensarea expresiei artistice – *a tăcea* preia, în coordonarea a două subordonate de același tip, introduse prin conjuncția *să*, regimul prepozițional cu *de* al verbului-predicat din propoziția precedentă:

„Cine-a fost să se smerească / cât Tu, Doamne, Te-ai smerit, / spre-a putea să mântuiască / tot pământul osândit? // Ce-mpărat putea să facă / astfel pentru robii săi / să se-ndure și **să tacă** / și de cei din urmă răi?” (CVeșn 138, *Dumnezeul nostru Tare*),

precum și asocierea cu o subordonată circumstanțială care cumulează valorile semantice de scop și de consecință:

„Tu n-ai putut **tăcea**, să lași / pe cei mulți în pierzare, / de-aceea ai și ai urmași / c-o veșnică-ascultare. // Tu n-ai știut jertfi puțin, / văzând ce mult se cere, / de-aceea au, câți vin și vin, / o veșnică avere. // Tu n-ai putut rămâne Sus, / uitând de omenire, / de-aceea-Ți dăm și-Ți dăm, Iisus, / o veșnică mărire.” (CS 93, *Tu n-ai știut iubi zgârcit*).

***A tăcea* + dativ**

În alte cazuri, verbul *a tăcea* se combină cu un complement indirect (în dativ), exprimat prin substantiv sau prin pronume ce substituie numele lui Dumnezeu, fie în versificarea textelor biblice: „Pierdutu-și-au oare, toți, mintea aceia / ce relele fac, / ce-Mi mănă pe cei buni cum pâinea-și mănâncă / și Domnului **tac**?” (CP 95, *Psalmul 53*), fie în poezia originală, printr-o analogie implicită cu regimul de dativ al antonimelor sale cunoscute (*a vorbi, a spune*):

„Tot ce-am cântat cândva mai dulce / și tot ce-am plâns cândva mai drag / îmi vor învinui cuvântul, / dac-am să pot să-l mai retrag. // Tot ce mi-ai dat, umplându-mi casa / și lumea, și vecia mea, / mi-ar arde mâinile și gura, / Iisuse, dacă **Ți-aș tăcea!**” (CVeșn 95, *Tot ce-am cântat cândva*)

ori în relație cu antonime contextuale, integrate de autor în structura poeziei: „Tu poți acum, **tăcând**, s-ascunzi, / dar ai odată să răspunzi. / **Nu tăcea, nu tăcea, nu tăcea** lui Dumnezeu, / c-ai să strigi, ai să strigi, ai să strigi odată greu!” (CUrm 117, *Tu poți*

să fugi). Așadar, paralelismul este, uneori, explicit, a tăcea preluând, în simetrie ascendentă, regimul verbului cu sens contrar:

„Iisuse, când Te-am ascultat, / eu **am crezut** că m-ai iertat / – și ceru-n suflet l-am primit, / Iisus Iubit. // Plângând, sub Cruce Ți-am căzut / și Ți-am vorbit, și Ți-**am tăcut** / și ca o flacăra ardea / iubirea mea.” (CUit 85-86, *Iisuse, când Te-am ascultat*);

„Te-am iubit frumos, Iisuse, / Ți-am cântat și plâns cu dor, / Ți-am dat inima întreagă? / – Poate! – Dar eram dator! // [...] // Ți-am știut vorbi la vreme, / Ți-am știut la timp **să tac**, / Ți-am făcut lucrarea? – Poate! / – Dar eram dator s-o fac!” (CNem 199, *Te-am iubit frumos, Iisuse?*; în text ar fi fost posibilă și varianta – cu aceeași silabație – „am știut la timp **să-Ți tac**”, dar opțiunea autorului pentru construcția atipică a versului respectă organizarea simetrică a strofei).

Fenomenul poate fi reperat și în situații când complementul indirect este redat printr-o formă neaccentuată de persoana a II-a singular a pronumelui personal, utilizată cu rol de adresare directă către un destinatar cu sens general, accentuând caracterul proverbial / pedagogic al mesajului liric:

„La cine mergi să-ți spună-o vorbă / când toți îți **tac** nepăsători, / la cine cauți viitorul / ascuns în temeri și fiori, / de unde-aștepți să-ți vin-o rază / prin fumul tot mai greu și gros, / când prăbușirea-i mai aproape / și iadul, tot mai fioros?” (CE 71, *Pe cine-ntrebi?*);

„De câte ori a trebuit / să-ți fugă cineva de teamă, / de-atâtea ori ai arătat / că ești o fiară fără seamă. // De câte ori a trebuit / să-ți plângă cineva nainte, / ai arătat că ești un crud, / un fără simț și-un fără minte. // De câte ori a trebuit / **să-ți tacă** cineva de frică, / ai arătat că ești tiran, / nelegiuit și de nimică. // De câte ori a trebuit / să-ți plece cineva-n suspine, / ai arătat ce nemilos / și rău e sufletul din tine. // De câte ori a trebuit / să-ți plângă Domnul înc-o dată, / ai arătat ce drept va fi / blestemul tău la Judecată.” (CUM 141-142, *De câte ori a trebuit*).

Într-o poezie construită pe baza unor interogații retorice, evidențind suprimarea dialogului cu Divinitatea și dificultatea comunicării pe verticală, cliticul pronominal de persoana I singular din vecinătatea lui *a tăcea* îmbină valoarea de dativ al atribuirii (cu funcție de complement indirect), după modelul altor asocieri din text, cu cea de dativ etic – un fenomen specific limbii române, numit și dativul implicării afective sau „al interesului afectiv” (Avram 1997, 161), cel ce exprimă „participarea afectivă puternică a locutorului la cele enunțate” (Pană Dindelegan (coord.) 2010, 107):

„De ce **taci** lângă mine / acum când Ți-am greșit, / când vezi cum în suspine / mi-e sufletul zdrobit? // – **Nu tăcea, nu tăcea, nu tăcea**, / muștră-mă cât vrei de greu, / când e rea – starea mea, / **nu tăcea, nu tăcea, nu tăcea**, Domnul meu! // De ce-mi lași apăsarea / în inimă, mereu? / o, nu-mi cruța muștrarea, / de ce **taci**, Domnul meu? // De ce Te-nchizi în Tine / și **taci**, privind în jos, / când arde totu-n mine / atât

de dureros? // Te-am întristat eu oare / atât de mult, încât / să nu mai am iertare / – de ce-mi **taci** amărât? // De ce-mi stai în suspine / și nu-mi grăiești deloc? / Vezi inima din mine / cum toată-i numai foc! // O, pot răbda durerea, / cuvântul cât de greu, / dar nu mai pot tăcerea!... / – De ce-mi **taci**, Domnul meu?” (CÎnv 138-139, De ce taci lângă mine?; în unele versuri, același verb apare fără pronumele neaccentuat).

A tăcea + complement posesiv + complement direct

O serie de structuri cu verbul *a tăcea* implică dativul posesiv – o construcție amalgamată specifică limbii române, obținută prin deplasarea posesorului obiectului, din grupul nominal inițial, ca adjunct al verbului, sub forma unui clitic pronominal (***) 2005b, 441 ș.u.); din aceeași sintagmă face parte și un complementul direct, iar *a tăcea* cunoaște, aici, întrebunișări tranzitive. Textul integrează mai multe ocurențe ale dativului posesiv la persoana I:

„Oricât mi-acopăr cerul / tot nu mi-l pot ascunde, / oricât mi-astup izvorul / vin alte și-alte unde. // – *Așa, Iisuse Dulce, / și Chipul Tău iubit, / pe toate-a mele ceruri / stă veșnic strălucit!* // Oricât mi-mpiedic vântul / el vine și iar vine, / oricât să fug de soare / el cerul tot mi-l ține. // Oricât uit primăvara / ea tot mă-nmiresmează, / oricât mi-ntunec luna / ea-mi tot trimite-o rază. // Oricât îmi **tac** iubirea / ea mai fierbinte-mi crește, / oricât mi-ascund cântarea / mai naltă-mi strălucește.” (CÎnv 142, *Oricât mi-acopăr cerul*; sensul construcției cu verbul în discuție este, așadar, „oricât tac despre iubirea mea”).

Un mesaj poetic similar configurează starea de rugăciune de dincolo de rostirea propriu-zisă:

„Când glasul rugăciunii / mi-l **tac** nemaiputând, / fiuru-l suie încă / din cer în cer trecând. // Când viața asta-mi are, / urmându-Te, apus, / – în veci cu ceialaltă / Te voi urma, Iisus!” (CDr 127, *Când calea-mi pare-nchisă*),

mărturisirea credinței și a urmării lui Hristos, a respectării preceptelor divine: „Iubire de-Adevăr, câți prieteni / din viața lor m-au scos, pe rând, / că n-am putut **să-ți tac** cuvântul / ce tu mi-l porunceai arzând!” (CA 146, *Iubire de-Adevăr*), momentele-limită ale existenței pe calea ascensiunii spirituale susținute:

„Am prea vorbit de lacrimi? / – da, știu c-am prea vorbit, / dar ce-i mai scump ca ele / în scurtul timp trăit? // Mi-**am** prea **tăcut** durerea? / – o, da, **am** prea **tăcut**, / dar câți mi-ar fi-nțeles-o / pe unde-am petrecut?” (CBir 52-53, *Vă prea tot spun?*);

„Doamne, dă-mi căldura dulce a blândeții / care-și **tace** toate rănila vieții, / care-și cântă numai imnul rugăciunii / și-și aprinde-n vatra altora tăciunii!” (CBir 53, *Doamne, dăruiește-mi*);

„Face să-ți jertfești odihna pentru frații de credință, / face, pentru Cauza Sfântă, să-nduri orice suferință, / căci pe cei ce-și **tac** durerea ca să biruie Cuvântul / o să-i încununune Cerul și-o să-i laude Pământul.” (CE 65, *Face să pierzi*),

într-o luptă perpetuă cu pământescul din noi:

„O, fă să-ți **tacă** toate / lumeștile dorinți / și-ascultă-ți numai glasul / zdrobitei conștiinți, / urmează numa-ndemnul / din geamătul ei greu, / – căci iată mergi spre moarte / vrăjmaș cu Dumnezeu!” (CBir 186, *N-ai somn în noaptea asta?*);

de remarcat construcția cauzativă analitică – „acțiunea cauzatoare este exprimată printr-un verb cauzativ, urmat de o altă componentă [...] prin care se exprimă efectul” (***) 2005b, 168) – și asocierea lui *a tăcea*, folosit intransitiv, cu un subiect rămas *in situ*, „în poziția inițială, de bază” (***) 2005b, 173). Ca atare, antitezele succesive, înglobând elemente lexicale de diverse tipuri, accentuează ideea poetică prin acumulările în ascendență menite să contureze atmosfera misterului propriu stării extatice:

„Cu glas strigat în raze / și tănuit în șoapte, / Îți spun / și-Ți **tac** fiorul / mărturisit / și nu, / ascunde-Ți-l în soare / și-arată-Ți-l în noapte / – dar nu-l mai aibă nimeni, / Iisuse, / – decât Tu!” (CNoi 95, *Cu mâinile întinse*).

De reținut și folosirea lui *a tăcea* în relație cu complementul direct și cu cel posesiv într-un poem emblematic, dedicat miracolului divin al întrupării lui Hristos din Fecioara Maria, învăluit în aura tăcerii sacre și, în consecință, indicibil prin cuvinte obișnuite, în virtutea caracterului său ieșit din matca firescului:

„Taină și Minune e viața ta, / Maică și Fecioară, cine-o va cerca. / Dac-o-ncerci cu lacrimi, o vezi imn divin, / dac-o-ncerci cu cântec, e profund suspin. // Taină și Minune / ce n-o știe spune / nimeni pe pământ, / Maică și Mireasă, / tu lumini frumoasă / Noul Legământ. // Taina și Minunea nu ți-au dezlegat / nici cei dinainte, nici cei ce-au urmat; / și-acei care-o caută, și-acei care-o știu / mai mult **tac** și-acopăr decât spun și scriu. // Taina și Minunea toți ți-o **tac** mereu, / au lăsat s-o știe numai Dumnezeu; / magii ori păstorii, azi, ca și-n trecut, / spun numai cu ochii, graiul lor e mut. // Maică și Fecioară, ce-ai fost și ce nu, / Roabă și Regină nu ești decât tu. / Taină și Minune ești și jos, și Sus. / Plecăciune ție, Maica lui Iisus!” (MT 167, *Taină și Minune*).

***A tăcea* + complement indirect + complement direct**

Sunt și cazuri când *a tăcea* se combină simultan (ca și antonimul său *a spune*, de pildă) cu un complement indirect în dativ (chiar dublu exprimat) și cu un complement direct în acuzativ, în paralelisme inedite sau în simetrii cu rol semnificativ în realizarea mesajului liric; iată, în acest sens, o secvență dintr-un poem în care predomină caracterul educativ-moralizator al mesajului:

„Fii prieten bun la cât mai mulți se poate, / dar prieteni buni cât mai puțini să-ți faci, / lui Dumnezeu tu spune-I-le toate, / dar oamenilor toate **să le taci**. // Datori să-i faci pe toți față de tine, / dar tu dator să nu fii nimănu, / de taina lui ascultă-l pe-orășicine, / dar taina ta la nimeni să nu-ți spui.” (CA 117, *Mergi, fiul meu, în pace!*)

și o poezie consacrată aceluiași mister sacru al întrupării lui Hristos, demn de toată reverența și prețuirea, dincolo de cât poate cuprinde mărturisirea propriu-zisă a unui asemenea adevăr profund:

„Cinstim în tăcere Minunea și Taina / pe care-o respectă profeții și sfinții, / pe care Lumina și-nfășură haina, / **tăcând**-o științei, lăsând-o credinții. // Privim în tăcere uimirea și teama / cu care cerescul arhanghel grăiește, / Minunea și Taina, Fecioara și Mama, / când Crucea și Slava smerit le vestește. // Simțim în tăcere cum magii și-apleacă / genunchii și darul, căzând rugăciunii, / când toată știința făcându-și **să tacă**, / cu toată credința se-nchină Minunii. // Gândim în tăcere cum neamuri și neamuri, / de veacuri, Te nălță cu drag și cu teamă / pe cruci și altare, pe steme și flamuri, / Minune și Taină, Fecioară și Mamă. // Slăvim în tăcere Eterna Minune, / cu-ntreg înțelesul păstrat veșniciei / și dragostea noastră alătura pune / Hristos Împăratul cu Pruncul Mariei.” (MT 57, *Cinstim în tăcere*; textul mai conține o ocurență a lui *a tăcea*, plasat într-o construcție cauzativă cu dativul posesiv).

***A se tăcea* – reflexiv pasiv / reflexiv impersonal**

Utilizări interesante cunoaște verbul *a se tăcea* în structuri reflexiv-pasive integrate în poeme de factură meditativă și, deopotrivă, pedagogică: „Adevărate binefaceri / sunt numai cele ce **se tac**, / adevărate milostenii / sunt cele ce-n ascuns se fac.” (CÎnv 122, *Adevărate binefaceri*), în secvențe de inspirație scripturistică și în paralelisme similare celor discutate mai sus:

„Am cu viața un cules / și-l strâng în fiecare seară / cum aș intra să nu mai ies, / cum mi-ar fi cea din urmă oară. // [...] // De-aceea pot să înțeleg / tot ce se spune sau **se tace**, / să caut, să iert și să dezleg / orice cărare către pace. // Căci am cu viața un cules / și vreau, când Domnul meu mă cheamă, / în orice zi, din rând să ies / și fericit să-I pot da seamă!” (CNem 53, *Am cu viața un cules*).

De asemenea, este de semnalat valoarea impersonală a acestui verb, care presupune, ca și altele din textul următor, conceput tot pe baza antonimiilor și a simetriilor, un subiect nedeterminat (general), accentul căzând pe acțiunile respective și nu pe autorul lor:

„Ce-adevăr ai dat, Iisuse, / oamenilor pe pământ, / dar ce multă lume încă / moare fără-al Tău Cuvânt. // Ce adâncă Ți-a fost moartea, / dar al Crucii Tale har / prea ades se cântă astăzi / și se plânge prea arar. // Ce slăvită Ți-e-Nvierea, / dar la ceasul ei divin, / prea mult se vorbește, Doamne, / și **se tace** prea puțin. // Ce slăvită Ți-e

’Nălțarea, / totuși rostul ei mereu, / Doamne,-așa ușor se uită / și se crede-așa de greu! // Ce chemată-i Revenirea, / însă veșnicul ei har / ce puțini cânta-l-vor, Doamne, / și ce mulți vor plânge-amar! // Suflete, dă tot pe lume / în Hristos să te cuprinzi, / că nu-i preț ca mântuirea, / nici s-o cumperi, nici s-o vinzi.” (CUrm 83-84, *Ce-adevăr ai dat, Iisuse*).

Concluzii

După cum se observă, în poezia lui Traian Dorz (îndeosebi în creațiile cu caracter educativ ori în cele concepute într-un stil paremiologic), *a tăcea* ocupă un loc semnificativ în rândul elementelor lexicale care configurează câmpul semantic al tăcerii, toate relevând intensitatea trăirilor pe calea ascensiunii spirituale. În definitiv, „pentru a auzi glasul Cuvântului, trebuie să știm să-I ascultăm tăcerea, să o învățăm mai ales, căci este «graiul veacului care va să vină»” (Evdokimov 1996, 27). Asemenea confesioni cu accente eseistice, impregnate de filonul mistic al intimității cu Divinitatea, își găsesc ecou într-o meditație a Sfântului Ignatie al Antiohiei, cel ce afirmă următoarele: „*Iisus Hristos, Cuvântul care a răsărit din tăcere* [subl. aut.]” (Ware 2003, 71).

Construcția mesajului mizează pe un limbaj aparent simplu, valorificat însă expresiv, prin intermediul alternanțelor și al simetriilor cu rol antitetic, menite să ilustreze valențele stilistice ale verbului menționat, având în vedere faptul că își modifică regimul în vecinătatea anumitor poziții sintactice care, în exprimarea uzuală, nu se înscriu printre posibilitățile sale combinatorii. Mai mult decât atât, în unele secvențe lirice, el se asociază cu un substantiv incompatibil la nivel semantic, întrucât exprimă o noțiune contradictorie, ceea ce generează oximoronul: „Vine-o zi – și nu-i departe – / când **va tace**-al Crucii grai / și-atunci fi-va numai moarte, / strigăte și plâns, și vai.” (CUrm 48, *Du-te și tu de vestește...*); „Dă-ți haina ta celui sărac, / dă-ți graiul tău celor ce **tac**, / dă-i locul tău celui supus / – pentru Iisus, pentru Iisus.” (CVEșn 57, *Dă-ți mâna ta!*).

Pe de altă parte, poemele citate demonstrează calitatea constantă a lui Traian Dorz de a fi un veritabil „meșteșugar” canonic, creând, pe același tipar deja existent în limbă, o diversitate de mijloace expresive de mărturisire a *necuvântului* (realizabile însă numai prin intermediul unui alt gen de limbaj), a imposibilității de verbalizare în formele de comunicare curentă, reflectate în manifestările concrete ale existenței. Mereu autentic, nedisimulat, interesat constant de sinceritatea trăirilor, eul auctorial subliniază astfel, explicit sau indirect, că, dincolo de arta poetică în ansamblu, primează relația de comuniune cu Creatorul, întâlnirea și unirea deplină cu El – ceea ce necesită o atmosferă adecvată de liniște lăuntrică, dătătoare de rosturi adânci ale întemeierii ființiale.

Referințe bibliografice

***. 2005a. *Gramatica limbii române. I. Cuvântul*. București: Editura Academiei Române.

***. 2005b. *Gramatica limbii române. II. Enunțul*. București: Editura Academiei Române.

- Avram, Mioara. 1997. *Gramatica pentru toți*. Ediția a II-a revăzută și adăugită. București: Editura Humanitas.
- Băcilă, Florina-Maria. 2023. *Semnificații ale tăcerii în poezia lui Traian Dorz*, in Valy Ceia (coord.), *Quaestiones Romanicae. X. Identitate – Diversitate*. Tomul 1. *Actele Colocviului Internațional Comunicare și cultură în România Europeană (ediția a X-a)*. Timișoara: Editura Universității de Vest din Timișoara, p. 250-262.
- Evdokimov, Paul. 1996. *Rugăciunea în Biserica de Răsărit*. Prefață de Olivier Clément. Traducere: Carmen Bolocan. Iași: Editura Polirom.
- Pană Dindelegan, Gabriela (coord.). 2010. *Gramatica de bază a limbii române*. București: Editura Univers Enciclopedic Gold.
- Ware, Kallistos. 2003. *Rugăciune și tăcere în spiritualitatea ortodoxă. Puterea Numelui sau despre Rugăciunea lui Iisus. Isihia și tăcerea în rugăciune*. Cu un cuvânt-înainte de Constantin Galeriu și cu o postfață de Maxime Egger. București: Editura Christiana.

Surse

- CA = Dorz, Traian. 2006. *Cântarea Anilor*. Sibiu: Editura „Oastea Domnului”.
- CBir = Dorz, Traian. 2007. *Cântarea Biruinței*. Sibiu: Editura „Oastea Domnului”.
- CCnț = Dorz, Traian. 2008. *Cântările Căinței*. Sibiu: Editura „Oastea Domnului”.
- CDr = Dorz, Traian. 2006. *Cântări de Drum*. Sibiu: Editura „Oastea Domnului”.
- CE = Dorz, Traian. 2008. *Cântările Eterne*. Sibiu: Editura „Oastea Domnului”.
- CÎnv = Dorz, Traian. 2007. *Cântarea Învierii*. Sibiu: Editura „Oastea Domnului”.
- CL = Dorz, Traian. 2005. *Cântări Luptătoare*. Sibiu: Editura „Oastea Domnului”.
- CNem = Dorz, Traian. 2007. *Cântări Nemuritoare*. Sibiu: Editura „Oastea Domnului”.
- CNoi = Dorz, Traian. 2008. *Cântări Noi*. Sibiu: Editura „Oastea Domnului”.
- CP = Dorz, Traian. 2005. *Cântările Psalmilor*. Sibiu: Editura „Oastea Domnului”.
- CR = Dorz, Traian. 2006. *Cântările Roadelor*. Sibiu: Editura „Oastea Domnului”.
- CS = Dorz, Traian. 2008. *Cântări de Sus*. Sibiu: Editura „Oastea Domnului”.
- CUit = Dorz, Traian. 2008. *Cântări Uitate*. Sibiu: Editura „Oastea Domnului”.
- CUrm = Dorz, Traian. 2007. *Cântările din Urmă*. Sibiu: Editura „Oastea Domnului”.
- CVeșn = Dorz, Traian. 2007. *Cântarea Veșniciei*. Sibiu: Editura „Oastea Domnului”.
- CViit = Dorz, Traian. 2008. *Cântarea Viitoare*. Sibiu: Editura „Oastea Domnului”.
- MT = Dorz, Traian. 2006. *Minune și Taină. Imne, colinde, cântece și plângeri cu Maica Domnului*. Sibiu: Editura „Oastea Domnului”.
- O = Dorz, Traian. 2005. *Osana, Osana*. Sibiu: Editura „Oastea Domnului”.
- ȚM = Dorz, Traian. 2000. *Țara Minunată*. Sibiu: Editura „Oastea Domnului”.